

MEDIJSKA PROPAGANDA KREATOR TERORIZMA

Hatidza Beriša¹
Jelena Šuleić²

SAŽETAK

Problematika rada, nije rešavanje jednačine šta je terorizam, jer se upravo oko te definicije, što nikako nije slučajnost, najviše lome koplja na području nauke o terorizmu. Autori nastojanje u pokašajima da se objasni kako se terorističko delovanje promenilo pojavom novih fenomena i kako to utiče na savremeno društvo, koliko je opasno i nesagledivo za duži vremenski period. Svrha proučavanja tih fenomena jeste bolje shvatanje naglog prodiranja terorizma u pore savremenog društva, te sumanuto širenje straha i histerije. Temeljno i kvalitetno upoznavanje s mogućnostima terorista, medijske propagande, uključivanja posebno žena u terorističke akcije, te počecima različitog zajedničkog delovanja u širenju terorističke propagande, treba da rezultira boljim razumevanjem naglog razvoja terorističkih organizacija.

Cilj rada je iniciranje sveobuhvatnog razmišljanja o načinima delovanja koji trebaju da uspore prodiranje terorizma, kao i zaustavljanje širenja straha i histerije spoznajom angažovanja navedenih fenomena. Medijsko praćenje terorizma sagledaću u kontekstu medijskog spektakla i zloupotrebe prezentovanja, a angažovanje žena u formi njihovog izbora i (ne)moći.

KLJUČNE REČI: savremeno društvo, terorizam, mediji, propaganda, društvene mreže, terorističke organizacije, umreženo društvo.

MEDIA PROPAGANDA CREATOR OF TERRORISM

SUMMARY

The problem of work is not solving the equation of what terrorism is, because it is precisely around that definition, which is by no means a coincidence, that spears are most broken in the field of the science of terrorism. The authors try to explain in detail how terrorist activity has changed with the appearance of new phenomena and how it affects modern society, how dangerous and inconceivable it is for a long period of time. The purpose of studying these phenomena is to better understand the rapid penetration of terrorism into the pores of modern society, and the mad spread of fear and hysteria. Thorough and quality acquaintance with the possibilities of terrorists, media propaganda, involvement of women in terrorist actions, and the beginnings of various joint actions in spreading terrorist propaganda, should result in a better understanding of the rapid development of terrorist organizations.

The aim of the paper is to initiate comprehensive thinking on ways of action that should slow down the penetration of terrorism, as well as to stop the spread of fear and hysteria by realizing

1 Doktor političkih nauka, Fakultet za inženjerski menadžment, Beograd, meil: berisa.hatidza@gmail.com

2 Doktor ekonomskih nauka, direktor hotela Amstrdam, Beograd

the engagement of these phenomena. I will look at media coverage of terrorism in the context of media spectacle and abuse of presentation, and the engagement of women in the form of their choice and (in) power.

KEY WORDS: *modern society, terrorism, media, propaganda, social networks, terrorist organizations, networked society.*

UVOD

Započeti raspravu o terorizmu konstatacijom o nepostojanju jedinstvene definicije terorizma zvuči ne samo kao kliše, nego i možda kao alibi za neupuštanje u određene sfere istraživanja i prodiranja u suštinu ovog fenomena. Ostati na površini, ne truditi se i ne pokušavati da se pronikne u dubine problematike terorizma, znači ne spoznati kompleksnost materije, a samim tim i donositi pogrešne zaključke u osnovi određenog fenomena. Svakako, dublje istraživanje ne znači da smo u potpunosti spoznali tu problematiku, ako je takva spoznaja uopšte moguća, ali itekako znači da smo verovatnost iskrivljenog zaključivanja sveli na bitno niži nivo. Upravo na taj način dolazimo do nivoa spoznaje koji je u ovom slučaju interesantan, a to svakako nije definicija, niti njeno obrazlaganje dokazivanja teorija i izgradnja nedostižnih projekata. Razlog vidimo u godinama nastojanja nauke i struke oko postizanja jasnog konsenzusa koje još uvek nisu urodile jedinstvenim stavom o samoj definiciji terorizma, tako da to neće biti predmet razmišljanja, ali uopšteno ne i istraživanja. Danas, možda više nego ijedan drugi društveno-politički fenomen, terorizam obeležava našu stvarnost i našu svakodnevicu. Upravo odavde, sveprisutnost fenomena dovodi do prividne samorazumljivosti, što dodatno dobija na značaju ukoliko je medijski ispraćen, odnosno ukoliko za sobom ima nove aktere. Mediji i terorizam tako (p)ostaju dve neodvojive celine.

Ako se svemu navedenom priključe i neke nove, u savremenom svetu tek viđene metode, razbijaju se sve predrasude i terorizam dobija pijedestal, odnosno nalazi se na najvišem rangiranom nivou opasnosti po bezbednost ljudi, imovine i uopšte postojanja svega realno i normalno stvorenog. Iz ovog ugla gledano, svakako je sveprisutnost i fenomena angažovanja nekih novih aktera, a u ovom slučaju žena u terorističke akte, veoma značajan, što dodatno usložnjava logiku delovanja i nesumnjivo povećava moguću silu sveobuhvatnog i prosto neprihvatljivog razaranja.

MEDIJSKI PRIKAZ TERORISTIČKOG DELOVANJA

Terorizam danas nesumnjivo predstavlja globalni problem, tako da društvo, nema adekvatan odgovor, ali niti viziju kako se ubuduće može odraziti i da li se može živeti bez nje. Teroristička propaganda, kao jedno od oruđa delovanja, stvorila je atmosferu u kojoj se pojedinac ne oseća slobodno i bezbedno. Razvoj tehnologije označio je novo doba terorizma, tako da je komunikacija razvojem interneta olakšana, a bezbednosnim službama otežan posao ulaska u trag terorista, jer se njihova komunikacija najčešće odvija preko društvenih mreža.

Medijski prikaz terorističkog delovanja nemoguće je sagledati izvan konteksta općinjenosti i privlačnja pažnje širokim narodnim masama, što samim tim dovodi do medijskog spektakla i to kao događaj koji remeti uobičajene i ustaljene tokove medijske informisano-

sti zarad širenja znanja, sagledavanja dostignuća, upoznavanja sa određenim procesima i slično. Ovde se uglavnom radi o atraktivnim saznanjima koja zaokupljaju pažnju medija i javnosti. Medijski spektakli cirkulišu televizijskim stanicama, internetom, društvenim mrežama i ostalim novim medijima i komunikacijskim tehnologijama koje služe da privuku medijsku pažnju. U globalno umreženom društvu, medijski spektakli šire se izuzetno brzo i postaju virusni, što je svojevremeno definisao Douglas Kellner. (Douglas Kellner, 2003) Najčešće se pojavljuju u formi „izvanrednih vesti“ („breaking news“), odnosno specijala koje se emituju umesto uobičajenog programa na televiziji, odnosno zauzimaju mesto uobičajenih rubrika na portalima ili novinama.

Suština terorizma i njegove konstante

Uprkos tome što je glavni faktor terorizma iznenađenje, terorizam danas više ne iznenađuje. Strah od terorizma uvukao se u pore svakog društva, a svedoci smo toga da adekvatnog odgovora na ovaj rat terora još uvek nema. Zbog nečeg u terorizmu, njegova opasnost raste, poput duha iz boce i postaje daleko veća od njegove stvarne fizičke razmere. Slike terorizma, u novinskim karikaturama ili na naslovnim stranama, poplave knjiga na tu temu koje su objavljene, samo posmatrajući u našem životu, obično prikazuju džinovsko oružje nasuprot bojažljivih meta. Glavni cilj, odnosno suština terorizma jeste strah, tako da zapravo, žrtva može biti apsolutno nevažna i nebitna za nalogodavce, strah je nameran i bitan u glavama onih koji razmatraju način delovanja i jure za iskrivljenim ciljevima ovladavanja, ucene, dokazivanja i prikazivanja moći.

Iako postoji već vekovima, terorizam nije uvek bio isti, tako da odmah na početku, u ovo savremeno doba, posmatrano od starog do novog, može se slobodno zaključiti da se oni u mnogočemu razlikuju. Ovo je pretežno mišljenje mnogih istoričara i naučnika, među kojima se ovom prilikom pozivam na Georgesa Minoisa, koji je istakao da između starog terorizma i savremenog ne postoji razlika u stepenima, već u njegovoj prirodi. Ovaj poznati istoričar jasno je ukazao na razlike između klasičnog teroriste i modernog političkog atentata i što se tiče mete i što se tiče motivacije. „Terorista je ustvari obrambeni gest osobe koja pogubljuje tiranina, u slučaju kad je taj isti tiranin povredio prirodni, građanski ili verski zakon. Moderni teroristički akt je čin koji silom želi da nametne neku promenu, odnosno to je napadački čin koji je više upravljen prema sistemu, državi nego prema fizičkoj osobi koja je samo simbol omražene državne vlasti. Terorista se usmerava na čoveka kao jedinku, a terorizam na sistem kao grupu.“ Svakako da je razvoj tehnologije uticao na terorizam i promenio tok njegovog razvoja, te ga na neki način, u moderno doba, tako i olakšao za aktere. Zahvaljujući tehnologiji, terorizam je postao globalni problem protiv kojeg se svakodnevno bore određeni subjekti, odnosno i čitavi bezbednosni konglomerati.

Jean - Francois Gayraud i David Senat u svojoj knjizi „Terorizam“, ukazuje kako su savremeni teroristi uvereni u ispravnost svojih stavova, smatraju opravdanim napad na predstavnike poretka koji je za njih nepravedan. Takođe, su ukazali na podelu terorizma na: terorizam hladnog rata i terorizam svetskog haosa, koji je u ovom slučaju neophodan za dalje pojašnjenje onoga što je ovde primarna obaveza, a to je medijska propaganda. (Georgesa Minoisa, 2004)

„Tokom 90-ih godina XX veka najefikasniji učesnici svetskog terorizma prestali su s delovanjem, a njegove harizmatične figure nestale su s političke scene: Hafez al-Asad, Abu Nidal, Ali Fallahian, Ahmed Jibril itd. Terorizam hladnog rata bio je zaista smrtonosan i

upečatljiv fenomen, ali već pomalo marginalizovan, gotovo s folklornim obeležjima. Bio je homeopatski, ideološki i piramidalan.“ (Ibidem) Posmatrano danas, ovo se bez ikakve sumnje promenilo. Pokretač terorizma hladnog rata bila je politika, a terorista je ubijao zbog svojih političkih ideja i stavova.“ (Ibidem)

Terorizam globalnog haosa odraz je današnjeg društva, tempa i načina života. „Novi svet je eksplozivan i turbulentan, postao je masivan, bez teritorija, iracionalan, promenljiv, neuhvatljiv, kriminalizovan i bez matične države. U savremeno doba on je otelotvoren novim figurama bitno različitim od ranijih, poput sledećih lica: Ramzi, Jusuf, Pablo Escobar, komandant Robot, Osama bin Laden itd. Taj terorizam „visokog intenziteta“ razlikuje se od starog svojim dvosmernim razvojem i konstantama: od „političkog“ prema „razularenom“ i od „kontrolisanog“ prema „iracionalnom“, na način da je i proces urbanizacije izrazito povoljan za terorističke napade. Tako se u gusto naseljenim oblastima (gradovima) rađa teritorijalna koncentracija moći (političke, ekonomske i za nas ovom prilikom, posebno značajne, medijske) koja nas, ljude, čini krhkim, dok demografska koncentracija istovremeno jača nesigurnost i povećava verovatnost za terorističke napade. (Ibidem)

Navedeno objašnjenje nesumnjivo upućuje na činjenicu da terorizam ne može preživeti bez medija, u šta se gotovo svaki čovek može uveriti. Mediji su ti koji terorističkom činu daju na važnosti, a čim je veći broj žrtava, teroristički čin dobija više medijskog prostora. Neki teroristički čini imaju, zbog dužine njihova trajanja, snažniju promotivnu snagu od drugih. Takvi su otmice, uzimanje talaca i piratstvo aviona (gusarstvo), kao čin koji spada u doba savremenog terorizma. Zbog toga, hemijsko, bakteriološko ili nuklearno oružje možda će se u budućnosti manje koristiti za masovno uništenje, a više za agresivni pristup u već zasićene medije. Prema Jean - Francois Gayraudu i Davidu Senatu, postoje oružja koja su više medijska od drugih. Teroristički čin je istovremeno i informacija i način izražavanja. To je ujedno predstavlja oblik poruke i dijaloga između napadača i žrtve“. (Gayraud, Jean-Francois, Senat, David, 2008.)

Imajući navedeno u vidu, postavlja se pitanje da li bi ignorisanje terorističkih pretnji i napada na neki način predstavljalo podcenjivanje terorizma? U vremenu kada mediji predstavljaju četvrtu silu, treba posebno obratiti pažnju i potrebno je terorizmu davati manje medijskog prostora, da bi na takav način pokušali umanjiti na njemu najvažnijem segmentu, onom medijskom, koji je toliko moćan i brz, da se efekat itekako ekspresno postiže. Ako se u obzir uzme činjenica da se samo u roku od nekoliko sekundi ili minuta, poruka prenosi sa jednog kraja sveta na drugi, odnosno koliki broj ljudi se upozna sa činjenicom o nekoj vesti, svaki „odigran“ teroristički akt dobija svoje posebno mesto i o njemu se priča gotovo u svakoj kući. Sama spoznaja koliko se tome pridaje pažnje je zapanjujuća, stres onoga koji to proživljava je nenadoknadiv, panika u blizini onih gde je nastao je velika, a lice na drugom kraju sveta zaprepašćeno i zatečeno činjeničnim stanjem. Upravo je odgovor na postavljeno pitanje ustvari u biti same suštine pitanja.

Ako se sagleda da Jean - Francois Gayraud i David Senat ukazuju da je terorizam najnasilniji oblik psihološkog rata, a koji medijski podržan ima još veći efekat, dolazi se do zaključka da se cilja na zajedništvo, na slabljenje duha i volje, odnosno na iznenađenje i sveprisutnost. Ono što terorističkom činu pridaje izuzetno velike psihološke efekte jeste njegova nepredvidljivost u vremenu i prostoru, jer on menja stavove stanovništva i razvija pojam kolektivne odgovornosti, koja u današnje doba mora biti itekako na visokom nivou.

Iako se javljaju nedoumice o motivaciji nakon svakog terorističkog čina, praksa je pokazala da se najčešće radi o političkoj i verskoj motivaciji, a naravno da postoje i neke konstante u terorističkom mentalitetu. Ovde se nameće zaključak da terorista veruje u prvenstvo delovanja: u svojoj osnovi on je aktivista kojeg pokreću vrednosti, kakve god te vrednosti izgledale.

Da bi se objasnila suština opasnosti i možda izazivanje i dodatna iritacija navedenog fenomena, ukazuje činjenica da se početkom političke primene terorističkog koncepta smatra odluka Sjedinjenih Američkih Država 1979. godine, kada se počelo sa pravljjenjem popisa država koje su proglašene jezgrom terorista (terorističkih država), a od 1996. godine SAD sastavlja i popis terorističkih organizacija.

Po ovom pitanju su uglavnom podeljena mišljenja među analitičarima, istoričarima, naučnicima, na način da mnogi smatraju kako su ovim činom SAD dale sebi za pravo da određuju zakon i uspostavljaju nove moralne kvalifikacije za dobro i zlo. Ovo je dovelo do činjenice da je neka država ili organizacija stavljena u diskutabilnu i tešku situaciju, samo iz razloga pomisli koje se sve tu zavere mogu „skovati“. Naime, tako prevedena semantička redukcija ima za cilj izbegavanje institucija međunarodne zajednice, odnosno nametanje nekoga ili nečega što je izuzetno opasno bez konkretnih dokaza o izazvanom i počinjenom činu. (Beriša Hatidza i autor, 2019). Teroristička država zbog navedenih okolnosti može da postane verzija države ološa, bezvlašća, razbojnika, ubica, a sve to se naravno medijski prezentuje, odnosno kao karika u lancu koristi neretko suvoparna promocija etiketiranja nekog zla kome se velika većina srdi i isto osuđuje. Naravno, pitanje koje se ovde postavlja je da li ima moći nad bezvlašćem i da li je terorizam, kroz medijsku prezentaciju, ustvari čin delovanja moći, odnosno kontrola sveta od strane moćnih?

Ukoliko je odgovor pozitivan, postavlja se pitanje saučesnika, gde se ovde mediji stavljaju u prvi red i po logici stvari trebaju biti i za optuženičkom klupom. Međutim, ukoliko nema dokaza, a počinjeni teror, žrtve i šteta postoje, kakvu onda ulogu imaju mediji? Ovde se naravno niko ne sme usuditi da zaključi da su oni saveznici.

Takođe podsećanja radi, na ovaj način je od 1993.godine sedam država trajno obeleženo: Sudan, Severna Koreja, Kuba, Irak, Iran, Libija i Sirija. Države saveznice SAD, koje su na neki način potpirivale, podržavale ili podržavaju terorizam (Pakistan u Kašmiru, Turska u Čečeniji, SAD (sudeći po situaciji u Siriji) i iza scene njene saveznice na Bliskom istoku i druge), nisu se našle na popisu. Popis terorističkih država koji su sastavile Sjedinjene Američke Države i više je nego subjektivan, a kao takav itekako medijski iskorišćen za oličenje svemoći jedne globalne sile koja na taj način može da kreira ili kreira događaje zarad viših interesa.

Danas, 27 godina nakon prvog popisa terorističkih država, odnosno 97 godina od, okarakterisano od većine, terorističkih akata u SAD, ova zemlja, kao globalna super sila i dalje vodi glavnu reč u svetu po pitanju etiketiranja država „Trećeg sveta“ kao (ne)terorističkih, zavisno od sopstvenih interesa i motiva i ona je ispred svih glavni nosilac zagovaranja etiketiranja bez ustručavanja, prethodne procedure, dublje analize ili pravne osnove.

Upravo kroz ovu zemlju mogu se sagledati konstante koje su utemeljene u moći onoga koji vlada, odnosno u moći onoga ko realizuje terorističke aktivnosti, gde je borba neizvesna, gde ne postoji procena kada i da li će se ikada završiti, bez obzira on bio izveden na stari ili novi način i bez obzira u kojoj meri bio medijski podržan ili bolje reći propagiran zarad nekakvog višeg cilja.

Odnos terorista i medija

Danas, u savremeno doba, sasvim je jasno kako terorizam ne bi postojao bez medijske podrške kao pretnja zarad nekakvog višeg cilja, objave akcija ili preuzimanja odgovornosti za terorističke napade, koje spadaju u red ekskluzivnih vesti koje svi mediji bez izuzetka prenose. (Ibidem) Među faktorima koji učestvuju u porastu broja incidenata treba istaknuti uspehe terorista u zadobijanju široke reklame i širenju uticaja na masovnu publiku. Teroristi razmatraju ulogu masovnih medija u širenju sopstvenih poruka po svetu kao jednu od osnovnih u postizanju svojih ciljeva.

Michel Wieworka u svojoj knjizi „*Nastajanje terorizma*“ polazi od četiri odnosa terorista i medija i to:

- Prvi odnos je utemeljio na indiferentnosti, u smislu da se ne želi zastrašiti niko osim žrtve. Ovde propaganda nije primarni cilj.
- Drugi odnos zasnovan je na relativnoj indiferentnosti. Teroristi već imaju svoje komunikacijske kanale tako da nemaju interes za pojavljivanjem na naslovnim stranama. Njihovi kanali su štampa, radio i centri za slobodno izražavanje kao i univerziteti, crkve i džamije, koje je on nazvao alternativnim medijima.
- Medijski orijentisana strategija je treći odnos terorista i medija. Ovde podrazumeva terorističke napore da medije iniciraju na akciju, ali i da medijima povećaju intenzitet terorističkih akcija. Vođe terorističkih akcija u ovom odnosu vrlo su dobro informisane o medijima i mogućnostima manipulacije javnom svešću.
- Četvrti odnos on naziva potpunim raskidom. Za ovaj odnos karakteristično je osećanje neprijateljstva terorista prema novinarima, urednicima i medijima uopšte. Ovde je postojalo nastojanje za kažnjavanjem njihovog rada. Motivi napada mogu biti različiti, od zastrašivanja preko uvređenosti nečijim radom, pa sve do pokazivanja besa preko medijskih radnika. (Wieworka, Michael, 1993)

Pozivajući se na navedene odnose, ali i na analizirani način delovanja terorista, sasvim je izvesno kako odnos terorista i medija ima čvrste korene. Teroristi su poslednjih godina svesni moći masovnih medija i nastoje da ih maksimalno iskoriste za zastrašivanje, propagandu, postizanje političkih ciljeva, ali i pokazivanje svoje snage.

Radi poređenja različitih mišljenja, Paula Wilkinsonsa, polazi od četiri glavna cilja terorističkih organizacija u korišćenju medija:

1. „promovisanje (ne)dela i stvaranje snažnog straha u ciljanim grupama,
2. mobilizovanje šire podrške za svoj cilj među stanovništvom i međunarodnim javnim mnjenjem, naglašavajući pravednost i svoju pobjedu,
3. frustracija i ometanje reakcije vlasti snaga bezbednosti, dajući ocene za praktične antiterorističke mere kako su neproduktivne i nedemokratske i
4. mobilizacija i pokretanje što većeg broja svojih pristalica te prikupljanje novih sredstava za svoje poslove i ciljeve. (Paula Wilkinsonsa, 2002)

Ovde se takođe zaključuje da su mediji suočeni s velikim izazovom, zbog čega se nameće pitanje kako izveštavati objektivno i nepristrano o terorističkim akcijama u kojima stradaju nevini ljudi? Drugo pitanje je kako svojim izveštavanjem ne pružiti podršku ili zadovoljstvo teroristima? Treće pitanje je kako umanjiti strah i mržnju?

Uzimajući u obzir sva pitanja i nedoumice, možda će nas samo razmišljanje o suštini problematike odvesti u smeru da su svi upiti ustvari nešto čime medijski radnici nastoje poboljšati svoj rad. Ako je to odgovor na postavljena pitanja, onda treba biti svestan činjenice da kada stradaju njihovi sunarodnici, sugrađani ili porodica i poznanici, medijski izveštaji postaju sve samo ne objektivni. U kontekstu navedenog može se posmatrati odnos terorista i medija, kao svojevremeni odnos Hitlera i Musolinija, sadašnji SAD i Izraela ili NATO i EU, odnosno kao odnos velikih saveznika sa ciljem stvaranja euforije i iznenađenja sa jedne strane, odnosno straha i panike sa druge strane.

Zloupotreba društvenih mreža od strane terorističkih organizacija

Kompleksnost medija i društvenih promena koje su danas itekako aktuelni, odražava se u čestoj upotrebi pojmova kao što su društvo informacija i umreženo društvo. Mediji kroz informaciono društvo, a samim tim i umreženo društvo se istražuju više desetina godina.

Nekoliko je karakteristika koje objašnjavaju umreženo društvo, odnosno društvene mreže i njihovo medijsko korišćenje:

- Osnova razvoja umreženog društva je znanje, tj. informacija.
- Informacione tehnologije imaju učinak na sve vidove aktivnosti.
- Mrežna logika definiše odnose u području organizacije i primene informacionih tehnologija (osnovna osobina mreže je fleksibilnost).
- Fleksibilnost (internet infrastruktura omogućava reverzibilnost procesa i mogućnost menjanja strukture bez posledica radi decentralizovanog načina funkcionisanja).
- Konvergencija tehnologija u jedinstveni, međusobno zavisani sastav (karakteristike procesa, radne memorije...).

Iz navedenih karakteristika jasno je vidljivo zašto terorističke organizacije funkcionišu po principu temeljnih sadržaja umrežene organizacije, jer za razliku od velikih formalizovanih hijerarhijskih organizacija, terorističku moć raspoređuju unutar mrežnih komponenti, pri čemu ne postoji glavna izvršna osoba tog odseka s jasnom linijom naređivanja.

Današnji umreženi svet je upravo iz navedenog razloga vrlo turbulentan i u njemu skoro ništa više nema povlašćen osećaj ili status bezbednosti. Apsolutno je jasna činjenica da je današnje društvo u svetu savremenih tehnologija digitalno i da se oslanja na digitalnu tehnologiju, koja se itekako lako zloupotrebljava od strane raznih faktora, među kojima je najopasniji terorizam.

Navedenom svakako idu u prilog i globalni procesi, koji iz korena reformišu ustaljena shvatanja bezbednosti, politike, vođenja države itd. Iz svega toga, postavlja se pitanje, da li je globalizacija novi pojam ili je to samo stara tema presvučena u novi kontekst i podržana razvojem informacionih tehnologija? Ovo se ogleda u postojanju i funkcionisanju društvenih mreža i uopšte medija, putem kojih se svi segmenti današnjeg društva međusobno dopunjavaju i imaju brzi vid komunikacije, a može se zamisliti na koji način, pod kojim okolnostima i u kom obliku, društvene mreže, odnosno mediji koriste ekstremne ili terorističke organizacije.

Bazirajući se na navedenim aspektima, uzroci savremenog terorizma se mogu objasniti kroz razne aspekte savremenog društva u svetu korišćenja savremenih tehnologija:

- Globalizacija - terorizam se može pojaviti na bilo kom mestu/zemlji, a njegove su posledice globalne.

- Univerzalizacija i delovanje logikom "cilj opravdava sredstvo", ogleda se u ciljevima, sredstvima i metodama, s obzirom na to da ne postoje ograničenja, tako da će se odabrati i upotrebiti sve ono što terorističke organizacije ocene korisnim.
- Veliki učinak i teške posledice - biraju se objekti čije će razaranja izazvati teške posledice i ostvariti veliki učinak s globalnim odjekom.
- Stradanje nevinih ljudi.
- Prilagođavanje promenama i novim uslovima - terorističke organizacije neprekidno usklađuju svoja delovanja sa savremenim procesima, dostignućima u nauci i tehnici, posebno s internet i komunikacijskim - mrežnim tehnologijama.
- Profesionalizacija specijalnih izvršitelja i fanatizacija pojedinaca, grupa i organizacija, kao i povezivanje terorističkih organizacija i grupa (terorističke organizacije sve više se povezuju radi lakšeg osposobljavanja, pripremanja i izvođenja akcija).

Kroz navedene mogućnosti, korišćenje On-line društvenih mreža, umnogome olakšava aktivnosti terorističkih organizacija, koje ih koriste kao alat ili sredstvo delovanja.

U poslednjih 10 godina, World Wide Web je mesto velikih promena gde je jasno vidljivo da Web postaje Web preporuka, a ne samo Web algoritama. Nosioci tih promena su Web stranice za društveno umrežavanje. Prethodnica današnjih društvenih mreža kao što su Facebook, Twitter, Instagram, Google+ i ostalih, su manje društvene mreže koje su potvrdile put Facebooku, Twitteru i ostalim društvenim mrežama. One koriste više tehnologija, a te tehnologije su blogovi, deljenje fotografija, video blogovi, deljenje sadržaja na profile društvenih mreža, elektronska pošta, slanje poruka u realnom vremenu, deljenje dokumenata, muzike i ostalog. Sve ove tehnologije postoje već duže vreme, a popularne društvene mreže pružaju sve te usluge pod novim imenom, koje su svakako interesantne i korisne i ekstremnim grupacijama društva, a primarno i teroristima.

Neke od najvećih društvenih mreža koje se koriste su: You Tube, Facebook, Twitter, LinkedIn, Instagram, Viber, WhatsApp i td. Nakon analize posledica umreženog društva na ivici države i koncepta nove geopolitičke situacije, informaciona revolucija omogućila je delovanje i na mikro prostoru. Interesantno je da su razne radikalne ili ekstremne grupe, kao one koje su dovele do rušenja Berlinskog zida, ali i terorističke, kod osoba koje su se pridružile mudžahedinskom pokretu, okarakterisane jakim vezama, tj. osobe koje su im se pridruživale su uobičajeno već imale jednog „dobrog prijatelja“ unutar tih organizacija. Danas, u doba Facebook i Twitter ere, to nije tako. Same platforme medija su izgrađene na slabim vezama, tako da na primer, na Twitteru nije nužno da se dve osobe znaju kako bi se mogle pratiti. Na Twitteru svaki korisnik ima mogućnost da prati bilo koga u svetu. Isti primer sledi i Facebook kao odličan alat za upravljanje poznanstvima i za održavanje veza s ljudima s kojima uglavnom nije moguće tako jednostavno ostati u vezi (osobe s internacionalnih konferencija, drugih kontinenata itd.).

Najbolji primer za prethodna objašnjenja postojanja, funkcionisanja i korišćenja društvenih mreža je tzv. „Arapsko proleće“, odnosno talas protesta na području Arapskih zemalja, koji su započeli u Tunisu 18. decembra 2010. i proširili se na Severnu Afriku i Bliski istok, a nakon toga i izazvano mnoštvo terorističkih akata širom sveta. Po otpočinjanju Arapskog proleća, odnosno izazivanju migracija, društvene mreže su u velikoj meri korišćene za izazivanje terorističkih akata širom sveta. Do danas su s vlasti bili prisiljeni da odstupe „vladari“ u Tunisu, Egiptu, Libiji, Jemenu, Iraku i td., a počinjeno je mnoštvo zločina

čiji su akteri upravo bili teroristi. Civilni ustanci izbili su u Bahreinu i Siriji, a veći protesti slomljeni su u Alžiru, Iraku, Jordanu, Kuvajtu, Maroku i Sudanu. Manji protesti dogodili su se i u Libanu, Mauritaniji, Omanu, Saudijskoj Arabiji i Zapadnoj Sahari. Brojni faktori doveli su do protesta, migracija i opšteg kolapsa, uključujući pitanja kao što su diktatura ili apsolutna monarhija, kršenje ljudskih prava, državna korupcija, nezaposlenost, ekstremno siromaštvo, broj demografskih strukturnih faktora, kao što je veliki procenat obrazovanih, ali nezadovoljnih mladih ljudi unutar populacije.

Glavni mediji koji su širili ideje i planove protesta bile su upravo društvene mreže, za razliku od medija koji su bili pod uticajem državnog nadzora. Najmanje tri različite društvene mreže su imale zapaženu ulogu, odnosno uticale na pokret „Arapsko proleće“, kao i organizovanje terorističkih akata:

- Uticaj društvene mreže You Tube: Od samog početka cela revolucija se temeljila na širenju vesti preko interneta. Samozapaljenje Mohamed Bouazizija se proširilo po You Tubu. Postoji mnogo video produkcija njegovog samozapaljenja, a neki su pregledani čak i više od 200.000 puta. Više od 30.000 videa postavljani su na You Tubu s oznakom Sidi Bouzid. Tokom nedelje pred ostavkom egipatskog predsednika Hosnija Mubaraka, najgledanijih 23 video snimaka, protesta i političkih komentara su imali ukupnu gledanost od pet miliona pregleda.
- Uticaj društvene mreže Facebook: 2012. godine u Tunisu 76% korisnika Interneta koristilo se i Facebookom. Korišćenje Facebooka je bilo najviše zastupljeno u Egiptu. Prilikom organizacije protesta održanog 25. januara 2011. godine više od 90.000 ljudi se prijavilo preko Facebook stranice protesta. Egipatska vlada je pokušala da sprovede cenzuru nad društvenim mrežama, tako da se tokom 25. i 26. januara mnogima pojavljuju problemi pri korišćenju društvene mreže Facebook. Broj korisnika Facebook u prva tri meseca 2011. godine se znatno povećao u odnosu na prva tri meseca prethodne godine. U Tunisu se povećao za 17%, a u Egiptu za 29% .
- Uticaj društvene mreže Twitter: Kako je rasla popularnost korišćenja društvene mreže Twitter među protestantima, usred velikog protesta 28. januara 2011. godine, vlada u potpunosti ograničava pristup Internetu i korišćenje mobilnih telefona. Na taj način se pokušavala umanjiti moć protestanata, koji su koristili društvene mreže za organizovanje protesta i širenje vesti o događajima na terenu. Tokom protesta koji su održani u februaru, takozvanoj Twitter masi je u pomoć prišao Google. Google je pokrenuo posebnu uslugu koja je omogućila slanje Twitter poruka preko telefonskih linija. To je bilo sredstvo za pomaganje ljudima na terenu. Uz pomoć društvenih mreža, protestanti su se brzo organizovali, podrivali legitimnost režima i povećavali nacionalnu i međunarodnu svest o režimskim zločinima. Tokom nedelje pred ostavkom egipatskog predsednika Hosnija Mubaraka, broj poruka preko društvene mreže Twitter je porastao od 2.300 na dan do 230.000 na dan .

Upravo objašnjenje o korišćenju društvenih mreža u organizaciji i realizaciji protesta, dovelo je do situacije da ovaj mehanizam koriste i teroristi. Naime, nove tehnologije, kao što su društvene mreže, dopuštaju terorističkim organizacijama da lakše i slobodnije prenose poruke nego što bi to činili kroz konvencionalne medije. Mreža komunikacija preko komputera je idealna za teroriste kao prenosioce poruka: decentralizovana je, teško može biti podvrgnuta kontroli i restrikciji, ne može se lako cenzurisati i dozvoljava pristup sva-

kome ko to želi. Sa druge strane, kada se jedna internet adresa, virtualna pošta ili bilo koji virtualni faktor ukine, pojavi se drugi s istom namerom.

Zloupotreba društvenih mreža od strane terorista može biti trojaka: kao oružje (cyber-terrorism), kao način komunikacije među aktivistima i kao medij za obraćanje i promociju javnosti. Prema sprovedenoj analizi američkog Kongresa radne grupe Instituta za unutrašnju bezbednost Univerziteta George Washington, stoji da su terorističke organizacije postale sofisticiranije u korišćenju interneta za prikupljanje novčanih sredstava i simpatizera. Pri predstavljanju svog izveštaja senator Joseph Lieberman izjavio je: „Izveštaj radne grupe pokazuje nam da ljudi koji šire ekstremističku propagandu putem interneta i regrutuju nove članove imaju novi slogan: tastatura = Kalašnjikov” .

Uzimajući u obzir mogućnosti delovanja terorista, kao i izneti slogan, koji je sam po sebi itekako razumljiv, nesumnjivo je potrebno objašnjenje navednih i mogućih zloupotreba, koje su se u praksi pokazale kao izuzetno opasne:

- Cyberterorizam i cyber - ratovanje: Uz pomoć novog oružja internet-teroristi mogu preopteretiti telefonske linije sa specijalnim programima (software); ometati avio kontrolu, kao i kompjutere zadužene za kontrolu i rad drugih vidova prometa; mogu se šifrovati (scramble) specijalni programi koji koriste velike finansijske institucije, bolnice i druge hitne službe; promeniti formulu za izradu lekova u fabrici lekova i slično (obaveštajne službe su zabeležile ovaj primer delovanja) .
- Internet kao sredstvo komunikacije među aktivistima: Poznato je da je svojevremeno Osama Bin Laden komunicirao s pripadnicima Al-Qaede s pokretnih kompjutera (laptopova) i bežične mreže putem enkriptovanih poruka (encrypted messages) . Na ovaj način se sprečava neautorizovano čitanje ili menjanje podataka. Step en zaštite se određuje algoritmom ili ključem (encryption algorithm) . Zabeležen je primer da su se članovi Al-Qaede i kasnije ISIS (ISIL), sporazumevali slanjem upravo ovako šifrovanih poruka .
- Društvene mreže kao medij za obraćanje javnosti: Dosadašnja praksa terorističkih organizacija je inspirisana dominantnom teorijom terorizma u komunikacionim studijama, teorije „pozornice terora” prema kojoj je terorizam pozorište. Ovaj pristup polazi od pretpostavke da se terorizam može posmatrati u smislu produkcionih zahteva za pozorišni angažman.

Nesumnjivo je da vlada određena simbioza između terorizma i društvenih mreža, i to iz više razloga:

- Uloga medija u izveštavanju o terorističkim aktima.
- Medijska propaganda terorista za pripremu izvršavanja terorističkih akata.
- Pridobivanje šire socijalne podrške i regrutovanje novih članova.
- Uloga medija u protivterorističkim strategijama.

U terorističke aktivnosti putem medija, uloženo je vešto znanje psihologije i marketinga i savladavanje naprednih informacionih tehnologija.

Takođe, Ujedinjene nacije (UN) su određene probleme i podele prepoznale i u svom izveštaju 2012. godine o nameni medija za terorističke potrebe: za potrebe propagande, regrutovanja, radikalizacije, finansiranja i treniranja. Detaljnim praćenjem aktivnosti te-

rorista, izdvojeno je, odnosno registrovano nekoliko načina i primena zloupotrebe društvenih mreža:

- Prva korenita primena društvenih mreža u terorističke svrhe je širenje organizacijskih i ideoloških doktrina.
- Drugo, omogućena je komunikacija među njihovim korisnicima, razmena i distribucija informativno-organizacijskog materijala koji se može definisati kao manipulacija za propagandne potrebe. Propagandu čine različiti oblici propagandnog materijala, poruka, novina, vesti i dr. Tako pored različitih biltena, danas postoji vodič za ISIS (ISIL) na francuskom i drugim jezicima.
- Sledeći primer je The Mujahedin poison handbook u kojem su jednostavno objašnjene sve bombaške i druge aktivnosti, kao i pitanja otrova te njihove upotrebe. Neke radikalne islamske grupe su uspostavile tzv. virtualnu džihad komunikaciju kao što su internet portali: Sahab, Global Islam Media Front, Jihad Media Battalion, al-Furqan, al-Boraq, al-Aqsa Martyrs' Brigades i Salafi Media Balkans. Zabrinjavajuća je činjenica da svoje snimke objavljuju na portalima kao što su www.youtube.com, www.google.com/videos, www.military.com, kao najveći i najpoznatiji, sve dok isti ne budu uklonjeni zbog brutalnosti i nasilja.
- Osim navedenog, veoma važna je upotreba društvenih mreža i u svrhu prikupljanju finansijskih sredstava. Naime, korišćenjem Web stranica terorističke grupe kao npr. Hizb-ut-Tahrir traže od svojih simpatizera da daju neke donacije kako bi podržali džihad i koriste usluge On-line plaćanja kao što je PayPal za prikupljanje i transfer novca.
- Sledeći važan mehanizam je upotreba društvenih mreža u svrhu razmene informacija. Nime, poznato je mnoštvo programa za sigurnu komunikaciju na društvenim mrežama, prvenstveno za razmenu informacija i sigurno komuniciranje kao što su: Softonic, Silcnet+, HideMyAss, i slični. Porasle su potrebe za razmenom zaštićenih informacija između pripadnika i sledbenika terorističkih udruženja kao što je ISIS (ISIL), tako da je kao njihovo rešenje ponuđen kripto-program nazvan Mujahedin. Preteča istog je bila Asrar al-mudjahedini, na arapskom „Secret mujahedin“³², a oteotvorenje niz izvršnih i raznih drugih datoteka koje promovišu kao prvi Al-Qaeda, a kasnije korisnički program za sigurnu mrežnu komunikaciju ISIS (ISIL) (modifikovan, dograđen). Lana Strmečki, 2015)
- Komunikacija šifrovanim porukama preko različitih internet foruma je uobičajena u funkcionisanju navedenih terorističkih organizacija, gde terorističke organizacije u obliku šifrovanih tekstova ostavljaju poruke svojim terorističkim čelijama, koje ih mogu tada javno pročitati. Za razbijanje i otkrivanje ove komunikacije je potrebno nabaviti šifarnike svake pojedine grupe kako bi se takve poruke mogle identifikovati i dešifrovati. Sledeći nivo, odnosno identifikacija korisnika koji se na određenim forumima koriste takvom komunikacijom u terorističke svrhe je gotovo nemoguća.
- Takođe su kao jedinstven primer i programi za „čatovanje“ (IRC-Internet Relay Chat), koji za sada jedini omogućavaju neposrednu komunikaciju među tačno određenim korisnicima u realnom vremenu, čime se omogućava neposredna povezanost. Ovo dalje znači da članovi terorističkih organizacija mogu sinhronizovati svoje delovanje pre akcije, i/ili dobiti povratnu informaciju odmah (feedback). Ova metoda je relativno sigurna jer se svi tragovi odmah brišu (napadi u Francuskoj i Belgiji) .

- Takođe, popularne stranice za socijalno umrežavanje Web stranice su još jedan način privlačenja potencijalnih članova i sledbenika. Ove virtualne zajednice su sve više popularne u celom svetu, posebno među mladim ljudima. Mladi su posebno ciljani od strane propagande, oni se dodatno podstiču i pokušavaju uključiti u džihadске terorističke grupe. Oni koriste ove Web stranice na kojima su mladi ljudi kao alati za regrutovanje, na isti način kao što pedofil može koristiti te mreže kako bi privukao žrtve.

Osim navedenih primera načina i primene zloupotreba društvenih mreža od strane terorističkih organizacija, registrovano je i postoji još mnoštvo drugih mogućnosti i istaknutih primera koji objašnjavaju razmišljanje, ciljeve i delovanje terorista. Manipulacija i eksploatacija društvenim mrežama i uopšte medijima od strane terorista je pokazala da oni igraju ključnu ulogu u njihovom transparentnom ratu. Mnoge terorističke organizacije koriste potencijale društvenih mreža kako bi orijentisali i usmerili teror i postigli efikasnije pridobijanje korisnika, jer su moderni teroristi postali svesni novih mogućnosti za vršenje masovnog psihološkog uticaja koristeći najnovija sredstva masovnih komunikacija.

MEDIJI I NOVI FENOMENI U TERORISTIČKIM AKCIJAMA

Poslednjih godina, često se kroz medije prezentuju terorističke aktivnosti čije aktere možemo uvrstiti u neke nove fenomene kada je u pitanju način i vrsta delovanja. Naime, ti fenomeni su žene koje su počinile zločine, što je, kada je u pitanju način delovanja, bio primarni cilj terorista. U današnje vreme, one nesumnjivo zauzimaju neke od važnih položaja u međunarodnom terorizmu, ali posebno u medijskoj propagandi, zbog oličenja vapaja, osvete i kletve sa jedne, odnosno krhkosti sa druge strane kao ljudskog bića koje je predodređeno i na svetu ima imperativnu ulogu da donese novo biće. Svojevremeno je teroristička organizacija Al-Kaida ženama poverila neke od najvažnijih uloga unutar svoje organizacije, a osim palestinskih žena u terorizmu aktivno su učestvovala i čečenske, egipatske, tuniske i druge žene iz arapskih zemalja. Dok je kod nekih žena motivacija prvenstveno emocionalna, posebno su čečenske žene samoubice često bile izdane od vlastite porodice i izmanipulisane, a po „ugledu“ na njih „korišćene“ i ostale, kada je u pitanju vrsta delovanja. Razvoj tehnologije i medija ženama je omogućio praćenje džihadističkih pohoda koji su ih dalje naterali na uključjenje u „sveti rat“, u kome su postale neodvojiva karika. Mnogobrojni su primeri takve vrste manipulacije, od kojih ću obrazložiti po meni jedne od neuobičajenih.

Mediji, žene individualci i Al-Kaida

Mediji u delovanju i izveštavanju o terorizmu predstavljaju veoma bitan segment koji u savremeno doba nikako ne sme biti zapostavljen. U želji za ekskluzivnošću, mediji često etička načela stavljaju u drugi plan i tako direktno pomažu teroristima u širenju straha i panike. Objavljivanje terorističkih pretnji, akcija i snimaka ili fotografija pogubljenja doprinosi terorističkoj propagandi, dok sa druge strane širenje terorističke propagande svakako nije i ne sme biti cilj medija. U svetlu navedenog, žene dobijaju novu ulogu i često bivaju korišćene kako za objave vesti, tako i za direktno izvršenje terorističkih akata. Ovde mediji služe kao sredstvo i način delovanja kao nekakvo oruđe.

Prvo veće angažovanje je poteklo od terorističke organizacije Al-Kaida. Naime, ova teroristička organizacija je od svojih početaka ženama prebacivala nedovoljnu angažovanost u džihadu, odnosno u njegovoj medijskoj promociji. O ovome je govorio i Mathieu Guidere, u Poslanica ženama iz priručnika za regrutovanje Al-Kaide, gde je jasno uočljivo kako se od njih očekuje moralna i psihološka podrška: "Ne želimo da ideš na bojno polje, kako bismo te poštedeli svakog poniženja i pobune, samo želimo da slediš primer žena iz davnina postičući na džihad, pripremajući muškarce za borbu, pokazujući strpljivost na tom putu i želju za učešćem u borbi na svaki način, a radi donošenja pobeđe islamu."

Navedeni citat je ustvari poziv ženama za безусловnu podršku i intenzivno angažovanje u terorističkim akcijama. Krajem prošlog veka, one su bile najpre intervjuisane, bez otkrivanja identiteta, u propisnoj odori za islamsku kulturu u arapskom svetu (nosile burku), da bi vremenom njihov nastup doživeo malo reinkarnaciju i bivao sve otvoreniji. Kako je njihova otvorenost bila transparentnija, tako su se njihova energičnost, delovanje i posledice pojačavale.

Kao najupečatljiviji primer Mathieu Guidere u knjizi *Novi teroristi* je naveo Maliku al-Aroud, belgijsku udovicu kamikaze Al-Kaide, koji je nekoliko dana pre 11. septembra 2001. godine ubio avganistanskog vođu Ahmada Shaha Massouda. Malika je, naime, osuđena zbog toga što je na francuskom jeziku, koristeći pseudonim Umm Obeyda, pozivala na džihad i učestvovala u islamističkoj propagandi. U intervjuu za *New York Times*, 2008. godine, Malika je izjavila: „Moja uloga nije da postavljam bombe, to bi bilo isuviše nego smešno. Moje je oružje drugačije, ja se borim pismom, govorom, transparentno, da svi vide i ose te naš vapaj i snagu, dakle, medijski. To je moj džihad. Rečima se može mnogo toga učiniti. Pisanje, govor i javno nastupanje je neka vrsta bombe.“

Iz navedenog primera koje su analizirale mnoge obaveštajne službe, među kojima i službe R. Srbije, jasno je uočljivo da su te žene individualci u potrazi za apsolutnom ljubavlju, koja ustvari treba da da određeni primat i smisao njihovom životu. Osim navedenog, kod njih se javlja potreba za većom pažnjom i primećivanju u društvu, što se nesumnjivo upotpunjava kroz medijsku sliku. Bile one udovice, razdvojene ili razvedene od svojih muževa, usamljenost ih je često nagonila ili nagoni na neočekivane žrtve i na način delovanja koji nije uobičajen. One ne žive nužno same, a niti u potpunoj izolaciji od društva, zbog čega su mediji za njih jedno od sredstava koje bi rado koristile kako bi privukle pažnju na sebe, a istovremeno, vođenje idejama, ciljevima i shodno tome „zadacima terorizma, one često bivaju izmanipulisane. Svoju usamljenost često proživljavaju iznutra, što ih olako dovodi u razne nepredviđene smerove poput sektaštva, ekstremizma, terorizma.

Ženama koje učestvuju u „svetom ratu“ uloge se prvobitno dodeljuju u zavisnosti od njihovog nivoa obrazovanja. U većini slučajeva, terorističke organizacije koriste žene za komunikaciju, prevođenje i pripremu islamističke propagande. Iako je više od polovine žena terorista muslimanskog porekla, analizirani su i primeri saradnje žena sa „Zapada“ u planiranju i izvršavanju terorističkih akcija. Rezultati ovih analiza su frapantni u smislu da su žene sa „Zapada“, u mnogo čemu tolerantnije, najmanje za stepen više socijalizovanije, da su slobodnije u komunikaciji, da su lako naviknute na dominaciju i transparentnost u ponašanju, da imaju neke dozvole koje žene npr. u arapskim zemljama nemaju, te da kao takve ipak lako bivaju ili su olako dozvolile da budu izmanipulisane i vrlo svesno i nadasve odgovorno prihvataju zadatke radikalnih islamista. Nije zabeležen primer da su odbile „poslušnost“ ili je to sa druge strane posmatrano bio čin gde je njihov duh ugušen. Kako

god bilo, mnogobrojni primeri postoje koji upravo govore o njihovom načinu delovanja, za neke od momenta konvertiranja (promene vere) do izvršenja konačnog čina akta. Delovanje tih žena je itekako zanimljivo čitavoj svetskoj populaciji, a njihov nagon jedinstven i bez ikakve sumnje za neko dublje istraživanje. (Lana Strmečki, 2015)

Robyn Hutchinson (Elizabeth Taylor джихадиста)

„Robyn Hutchinson, poznatija pod pseudonimom „Elizabeth Taylor džihadista“ koji joj je dodelila Centralna obaveštajna agencija Sjedinjenih Američkih Država - CIA, Australijanka bele puti, konvertit u islam, koja je zahvaljujući sklapanju brojnih brakova ušla u džihadističku elitu“. (Guidere, M., 2012). Inače iz grada Mudgee, potiče iz australijske porodice srednje klase, koja je u mladosti išla u hrišćanske škole. Od hrišćanske vere ju je najpre odvratilo pridruživanje „hipi“ pokretu, što je rezultiralo njenim preseljenjem na Bali i prelazi u islam, gde je uzela novo ime Rabiah. Po struci je profesor engleskog jezika u Džakarti, tmo se i udala. Kada je suprug napustio neposredno nakon rođenja sina Muhammeda, ona je otišla u Australiju. (Ibidem)

Početak osamdesetih godina vratila mužu, tako da se ponovo našala u Indoneziju. Uticaj na njeno shvatanje islama pripadala su dvojici propovednika: Abu Bakara Bashira i Abdullah Sungkar, čiji je inače bili određeni od radikalnih islamista na sejanje propagande i kreiranje medijske slike žena koje su islam prihvatale kao nešto dato od boga.

Lični raskid Rabiah suprugom, tumači, koristeći se vešto propagandom kako on nije „pravi musliman“, jer nije veran vernik. Nakon toga, veoma važan momenat na planu njenog intenzivnijeg radikalnog delovanja je udaja za indonezijskog vođu grupe Jemaah Islamiyah odgovorne za napade u Baliju 2002. i 2005. godine.

Nakon smrti supruga, Rabiah odlazi u Avganistan i pridružuje se radikalnim islamistima koji su raspoređeni duž pakistansko-avganistanske granice. U tom razdoblju volontira kao učiteljica za decu izbeglice i profesor engleskog jezika za centralnu komandu Al-Kaide, ali i veoma važno za našu temu, intenzivno se posvećuje propagandi kao oruđu za delovanje.

Rad na medijskoj propagandi, rukovanje raznim vrstama oružja i druge voje radnje je naučila od Abu Valida, koji je između ostalog, bio posvećen i tome da je učini svojom drugom ženom, na šta je ona i pristala. Rabiah Hutchinson u to vreme živi u Avganistanu sa svojim mužem kojem u međuvremenu rađa četvoro dece. Tih se godina nalazi u intimnom krugu vođe Al-Kaide i redovno komunicira s članovima Bin Ladenove porodice. Naredne četiri godine Rabiah Hutchinson vodi sirotište za prihvat dece avganistanskih mudžahedina poginulih u borbi, biva često namenski intervjuisana (pripremana) i potom angažovana za nekoliko islamskih medijskih kuća iz nekoliko zemalja. U svojim nastupima indirektno je pozivala na osvetu i na dosta čudan način objašnjavala patnju muslimanskih žena palih boraca u džihadu. Obzirom da su joj medijski nastupi uvek bili izuzetno dobro osmišljeni i svrstani u red visokointelektualne diplomatske retorike, isti se i danas analiziraju, jer postoji sumnja da je često koristila šifrovane poruke, za koje prilikom raznih ispitivanja kasnije, nikada nije ustanovljeno da su bile opravdane, jer takve optužbe nikada nije priznala niti na bilo koji način razotkrila.

Situacija se menja nakon napada 11. septembra 2001. godine i početka rata između SAD i talibana. Ona je tada nevoljno prisiljena da sa svoje četvoro dece pređe iransku granicu, tako da nalazi utočište u australijskoj ambasadi u Teheranu, odakle je 2002. godine

vraćaju u Sydney. Od tada, pa sve do danas, Robyn Hutchinson jedna je od najnadziranijih žena na svetu. Boravi u kućnom pritvoru pod nadzorom australijske tajne službe s dvojicom sinova u predgrađu Sydneya. Australijske vlasti su joj poništile pasoš, tako da joj je kretanje ograničeno.

Njenu životnu priču ispričala je Sally Neighbour u knjizi pod nazivom Muhamedova majka. „Novinarica koja je s njom razgovarala opisuje je kao „tajanstvenu ženu, ali i „koleginicu“ (zbog uloge koju je imala u medijima) prekrivenu velom s jakim australijskim naglaskom i vatrenim škotskim temperamentom“. Tu su ženu službeno proglasili pretnjom za nacionalnu bezbednost Australije, iako nije zvanično učestvovala u terorističkim operacijama. Ona je dokaz otpornosti džihadističkog pokreta koji je obeležio protekle decenije.“

Robyn Hutchinson, je imajući u vidu da nije osuđena niti se ne nalazi u nekakvom pritvoru i pored toga što je itekako imala udela i ulogu među teroristima, oličenje tempirane bombe džihadista, koja se zbog svojih intelektualnih sposobnosti ne nalazi izvan svakodnevice, već živi pod nekim nadzorom, za koji je pitanje do kada će „pouzdanu raditi“.

Prva hrišćanka žena kamikaza

Muriel Decauque rođena je 1967. godine u gradu Charleroiu. Uglavnom potiče iz skromne porodice. Zbog slabog uspeha u srednjoj školi Fontaine' Eveque, Muriel Decauque je nastavila školovanje u strukovnu školu. Vrlo rano je počela da radi, uglavnom u pekarama. Prvi njen brak je bio sa Turčinom i završio je brzo. Ubrzo se ponovo udala za Belgijanca marokanskog porekla Issama Gorisa s kojim je otišla da živi u Brisel, gde je primila islam i promenila ime u Myriam. Pošto je ostala bez posla pa porodicim odlazi u Maroko, sa gde je provela tri godine. (Tomljanović, Maria, 2016)

Dolaskom ponovo Brisel, u potpunosti se promenila. Potpuno se odala radikalizmu i čime se odvojila od porodice i najbližih prijatelja. Po saznanju da može da bude majka, napušta Brisel, i pridružuje se Al- Kaidi. Usavršila je načine na koji način da „dozove na masovno angažovanje žena u džihad i obećavala lično žrtvovanje“. Kako bi dokazala svoju „ispravnu ideologiju“ dobrovoljno se „prijavila“ za izvršenje samoubilačkog napada na SAD u okolini Baakube. Napad je izvršen 9. novembra 2005. godine. Muriel Decauque je aktivirala automobil-bombu (pun eksploziva) u trenutku kad su prolazile američko-iračke patrole. Na taj način je postala prva „žena kamikaza“ među hrišćankama, ali i u belgijskoj istoriji. (Ibidem) Osim što je postala prva „žena kamikaza“, kao začetnik navedene vrste delovanja kod „zapadnih“ žena, ona je, prema kasnijim dešavanjima, uticala na omasovljenje dejstava žena samoubica. Svi kasniji primeri su najpre bili praćeni medijskim „seansama“, a potom kroz odigran teroristički čin, što svakako zbog načina i vrste delovanja, spada u nekakav poseban fenomen koji je poželjno dublje istraživati.

ZAKLJUČAK

Razvoj medija, odnosno medijskog obraćanja, bilo putem interneta ili društvenih mreža, osim mnoštva pozitivnih promena, doneo je i promenu u najvećoj globalnoj pretnji - terorizmu. Komunikacija između terorističkih grupa na različitim kontinentima lakša je i brža nego ikada ranije. Istovremenu komunikaciju na sajtovim društvenih mreža, bezbednosnim službama gotovo je nemoguće pratiti. Javna propaganda, javne pretnje i najave terorističkih akcija samo su vidljiv deo terorističkih aktivnosti na novim medijima i praćeni

novim fenomenima. Zato je evidentno da je borba protiv terorizma na neki način zapravo borba protiv ubrzanog razvoja tehnologije i komunikacije, a takva borba može slobodno da se procenjuje kao unapred izgubljena.

Zahvaljujući medijima, teroristička propaganda je, a u poslednje vreme radi se o islamističkom terorizmu, dostupna svim korisnicima te mreže. Širenje propagande internetom rezultiralo je regrutovanjem i velikog broja žena koje najčešće traže osvetu za ubijene muževe, braću i ostale članove familije (vapaj, kletva). Osim osvete, motiv je i slava, ali neretko i isticanje transparentnosti u žudnji za boljom budućnošću, ako ne sebe, onda svoje dece ili naroda (ovaj primer je ređi). Ipak, treba napomenuti još jednom kako je biti žena samoubica u Rusiji - sramota, za razliku od Palestine, u kojoj su žene teroristi, heroine.

Imajući u vidu sve navedeno, zaključujemo kako slava nije najvažniji motiv. Osim unutrašnjih motiva, postoje i oni spoljni. Jedan takav je i pritisak okoline, često same familije. U Čečeniji na primer, žene su često bile izdane od vlastitih porodica, koje su ih poslale u „sveti rat“ zbog novca. Jednom kada krene tim putem, žena nema mogućnost odustajanja ili bega. Često se koriste i opojna sredstva kako bi se zadržale do ispunjenja cilja. Iz navedenog razloga se postavlja pitanje kako obavštajno-bezbednosne službe toliko teško dolaze do imena onih koji vrbuju i pripremaju žene za teroristički čin, protiv njihove volje, kada se radi o uigranim i dobro organizovanim grupama koje već decenijama deluju na javno poznatim područjima. Obaveštajno-bezbednosne službe danas nastoje da spreče onu poslednju fazu terorističke akcije - sam čin izvršenja napada. Potrebno je više znanja i inicijative da se terorističke akcije počnu sprečavati u prvoj fazi - vrbovanju i okupljanju novih članova, jer ko će spasiti jednu ženu kada je izda vlastiti otac, muž ili brat u svetu gde još uvek nailazimo na razmišljanja kako žene ne mogu i ne znaju delovati same, već se trebaju prikloniti muškoj figuri. (Tomljanović, Maria, 2016)

Svaka teroristička akcija praćena je kao medijski spektakl. Davanje ogromnog medijskog prostora terorističkim organizacijama i njihovim akcijama rezultiralo je indirektnim širenjem histerije i straha, a to je nešto čime se terorističke organizacije hrane. Zaslupljeni senzacionalizmom, ekskluzivnošću i borbom za publikom, mediji često ne izveštavaju profesionalno i prelaze granice dobrog ukusa. U principu, neki su mediji delovali kao oružje terorista, a ne kao izvor informacija, zbog čega prenošenje uznemirujućih sadržaja može doprineti širenju terorističkog delovanja. Ovde je ključna dilema ili pitanje, gde je tu novinarska etika?

Možda je upravo ovo, u svetlu korišćenja medija i nastanka nekih novih fenomena, pravo pitanje kako za one koji se bave bezbednosnom problematikom, tako i za savremeno novinarstvo 21. veka, kao profesiju koja je u jednom velikom iskušenju. Naime, retki su mediji danas koji se tom iskušenju mogu odupreti i svoj posao odraditi profesionalno s ciljem objektivnog informisanja javnosti. Mediji 21. veka neprestano posrću na izazovima koje pred njih postavlja terorizam, koji je zarad krajnjih ciljeva angažovao i nove fenomene, žene, što sve ponaosob treba imati u vidu i na to itekako staviti akcenat u praćenju i istraživanju. Istovremeno, sumanutu borba za publikom prevladava nad stvarnim društvenim interesom, što dugoročno ne ide u prilog ni njima, ni publici, već samo teroristima i njihovim zlokočnim ciljevima. Bez ikakve sumnje terorističko delovanje se promenilo pojavom novih fenomena, postalo još opasnije, što sve skupa itekako loše utiče na savremeno društvo, koje, ukoliko opstane, ostaje da živi sa nesagledivim posledicama, u strahu i napetosti za duži vremenski period.

LITERATURA

1. Berisa Hatidza i autor, (2019): The possibility of engaging the hard power in combating terrorism, The X International scientific conference Archibald reiss days University of criminal investigation and police studies, Belgrade, Serbia, November 18-19. 2019
2. Beriša Hatidza i autori (2020): Social context of the impact of the media on terrorism, International scientific conference "Towards a better future: Human Rights, organized crime and digital society", 03 oktobar 2020, Bitol, Republic of North Macedonia
3. Douglas Kellner (2000).: Filozofije obrazovanja terorista, Zagreb
4. Georgesa Minois, (2004): História dos Infernos, História do Suicídio
5. *Gayraud, Jean-Francois, Senat, David* (2008): *Terorizam*, Zagreb: Jesenski i Turk, Kulturno informativni centar
6. Guidere, M (2012): Novi teroristi, Alfa, Zagreb, 128.
7. Vilović G (2011): Istraživačko novinarstvo: tabloidizacija i etika, Društvena istraživanja, god 12, br. 6, 2011, str. 964.
8. Jenkins, Philip, Images of Terror: What We Can and Can't Know about Terrorism,
9. Starčević Miodrag (2002): Izvori međunarodnog humanitarnog prava, Međunarodni komitet Crvenog krsta, Beograd
10. Međunarodno ratno i humanitarno pravo, Službeni glasnik, Beograd.UNICEF (2016), Godišnji izveštaj: dostupno na: https://www.unicef.org/publications/files/UNICEF_Annual_Report_2016.pdf
11. The Guardian (2016): Child soldier recruits double in one year in Middle East and North Africa: dostupno na: <https://www.theguardian.com/global-development/2017/sep/11/child-soldier-recruits-double-in-one-year-in-middle-east-and-north-africa>
12. Soriano, Manuel R. Torres, (2008): „Terrorism and the Mass Media after Al Qaeda: A Change of Course?“, Athena Intelligence Journal , Vol. 3, No 1, , pp. 1-20.
13. Strmečki Lana, (2015): Utjecaj društvenih mreža na globalni aktivizam i suvremene terorističke aktivnosti, Diplomski rad, Zagreb
14. Tomljanović, Maria (2016): Dva fenomena suvremenog terorizma: uključenost žena u terorističke akcije i medijsko praćenje terorističkog djelovanja, Koprivnica
15. Hawthorne, NY)Aldine de Gruyter S. Neighbour (2010): The Mother of Mohammed, University of Pennsylvania Press, Pennsylvania,.
16. Wievorka, Michael, (1993): The Making of Terrorism, University of Chicago Press, Chicago
17. Wilkinson Paula, (2002): Terorizam protiv demokratije, Zagreb
18. <http://www.politika.com/mediji-terorizam/>,
19. <http://ftpa.isa.org/dp8497.pdf>,

